

ΓΙΔΑΣ Ή ΓΗΔΑΣ; Το παλιό όνομα της Αλεξάνδρειας

Η σημερινή Αλεξάνδρεια ονομαζόταν Γιδάς μέχρι το 1953, οπότε το τότε Δημοτικό Συμβούλιο με Δήμαρχο τον Ι. Πετρίδη αποφάσισε την ατυχή κατά τη γνώμη μου μετονομασία σε Αλεξάνδρεια, θέμα λοιπόν του σημερινού μου σημειώματος είναι η έρευνα για το αν η λέξη Γιδάς σωστά γράφεται με -ι- ή αν θα έπρεπε να γράφεται με -η- δηλαδή Γηδάς, ερώτημα που έχει άμεση σχέση με την εξήγηση και της προέλευσης αυτού του τοπωνυμίου.

1. Ο πρώτος που δημοσίευσε τις απόψεις του για την ετυμολογία της ονομασίας του τόπου μας είναι ο ιστορικός του νομού μας Γ. Χιονίδης, ο οποίος θεωρεί σαν ορθότερη την άποψη ότι το τοπωνύμιο συνδέεται με την βυζαντινή οικογένεια των Γίδων, από την οποία γνωστοί είναι κυρίως ο Αλέξιος Γίδος, ο στρατηγός Ανδρόνικος Γίδος κι ο Γίδος Σπίνουλας. Δέχεται δηλαδή ότι η περιοχή ήταν αγρόκτημα (ζευγηλατείο) της οικογένειας των Γίδων, οπότε πήρε το όνομα τους (Γίδος - Γιδάς).

Η άποψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι στην περιοχή του Ρουμλουκιού βρίσκουμε αρκετά χωριά που επειδή υπήρξαν αγροκτήματα διάφορων βυζαντινών οικογενειών απόκτησαν το όνομα των τότε γαιοκτημόνων. Έτσι για παράδειγμα, το αγρόκτημα του Καβάσιλα έγινε το χωριό Καβάσιλα, του Σκυλίτση το Σκυλίτσι, του Μενλική η Μελική. Πρέπει να παρατηρήσω όμως ότι εάν είχε συμβεί το ίδιο και με τον τόπο μας, τότε θα έπρεπε να ονομάζεται Γίδου, αφού θα ήταν αγρόκτημα «του Γίδου», το όνομα του οποίου θα έπρεπε να διατηρηθεί αυτούσιο και χωρίς καμιά παραλλαγή, όπως έγινε και στις προαναφερθείσες περιπτώσεις. Ανάμεσα όμως στο Γιδά και το Γίδου υπάρχει διάσταση και ελάχιστη πιθανότητα να προήλθε το πρώτο απ' το δεύτερο, οπότε, κατά τη γνώμη μου, δεν πρέπει να αποδοθεί στους Γίδους η προέλευση του τοπωνυμίου.

2. Ο Απ. Τζαφερόπουλος γράφει ότι το όνομα Γιδάς προέρχεται από την συνήθεια των αρχαίων Μακεδόνων του χωριού να εκτρέφουν σε μεγάλη κλίμακα την οικόσιτη γίδα ή από το γεγονός ότι η γίδα ήταν το ιερό τους ζώο. Η εξήγηση αυτή (γίδα-Γιδάς) είναι εντελώς άστοχη, κατά τη γνώμη μου, αφού οι αρχαίοι Μακεδόνες την γίδα την έλεγαν «αίγα» κι επόμενα κατά την λογική αυτής της ερμηνείας ότι Γιδάς, αλλά... «Αιγαί» θα έπρεπε να λέγεται ο τόπος. Εξάλλου η πεδινή περιοχή μας δεν ενδεικνυόταν ποτέ για εκτεταμένη εκτροφή κατσικιών, οπότε πρέπει να αποκλεισθεί εντελώς η εκδοχή να προέρχεται η ονομασία από την γίδα και να δηλώνει κατσικότοπο ή γιδότοπο.

3. Σύμφωνα με την παράδοση ο τόπος ονοματίστηκε Γηδά απ' τα χρόνια του Μεγαλέξανδρου, όταν ο σημερινός κάμπος ήταν ακόμη όλος θάλασσα. Καθόταν λοιπόν στο παλάτι του στην Πέλλα ο Μεγαλέξανδρος και κοίταξε προς τα δω την θάλασσα, οπότε ξαφνικά διέκρινε ένα καινούργιο κομμάτι γης και φώναξε «γη είδα, γη είδα», κι έτσι ονόμασαν αυτόν τον τόπο (Γη+είδα=) Γηδά. Βέβαια για τον παραπάνω μύθο υπάρχουν πολλές παραλλαγές (άλλοι δηλαδή στη θέση του Μεγαλέξανδρου βάζουν ναυτικούς από την Πέλλα που χάθηκαν σε τρικυμία και φώναζαν το «γη είδα» μόλις έφτασαν εδώ, άλλοι θέλουν την βασίλισσα Βεργίνα ή ακόμη έναν στρατηγό της να φωνάζει την ίδια φράση από το ανάκτορο στα Παλατίσια), αλλά όλες οι μυθοπλαστικές παραλλαγές συμφωνούν στο γη+είδα = Γήδα - Γηδά.

Από την περίοδο της Τουρκοκρατίας συναντάμε και την ονομασία GIDAHOR (=γίδαχώρ'): Στα τουρκικά GIDA σημαίνει τροφή, οπότε προκύπτει και η ερμηνεία «χωριό της τροφής». Εάν δεχθούμε όμως την λογική ότι το όνομα δίνεται για να διακρίνει και να τονίζει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, τότε νομίζω ότι δεν μπορεί να σταθεί κι αυτή η εκδοχή, αφού από άποψη «τροφής» ή παραγωγικότητας η περιοχή μας ήταν το ίδιο γόνιμη και προσοδοφόρα όσο κι όλες οι περιοχές του κάμπου του Ρουμλουκιού.

5. Ο 85ετής σήμερα Γρηγ. Μοσχόπουλος μου διηγήθηκε ότι στα χρόνια της

Τουρκοκρατίας υπήρχε στον Σιδηροδρομικό Σταθμό του τότε χωριού πινακίδα που έγραφε ΓΗΔΑΣ - ΚΑΨΟΧΩΡΑ κι ότι μετά την απελευθέρωση του 1912 άρχισε να εμφανίζεται η γραφή Γιδάς, με -ι- δηλαδή. Ακόμη σε σχετική ερώτηση μου απάντησε ότι στις αρχές του αιώνα μας ένας δάσκαλος τους δίδασκε πως η ονομασία γράφεται με -η- κι ότι Γηδός σημαίνει «Γη ένθα διασταυρούνται πολλοί οδοί», ότι δηλαδή ο τόπος ήταν κόμβος δρόμων κι επόμενα η λέξη προέρχεται από το Γη+οδός = γηδός.

6. Το ότι στον καιρό της Τουρκοκρατίας η ονομασία του τότε χωριού γραφόταν με -η-, επιβεβαιώνεται και από διάφορα επίσημα έγγραφα εκείνης της εποχής, όπως στην Εθνολογική Στατιστική του 1910, όπου το τότε χωριό μνημονεύεται «Γηδός». Ακόμη ο Γ. Χιονίδης δημοσίευσε στοιχεία για την ύπαρξη ενός οπλαρχηγού του 21 από τον τόπο μας ο οποίος ονομαζόταν Ζήσης Γηδιώτης, όνομα που δήλωνε την καταγωγή του απ' τον Γηδά.

Ο ίδιος ιστορικός πρόσφατα δημοσίευσε μια επιστολή της 28-9-1906 που έστειλε ο δάσκαλος του τότε χωριού Ν. Γεωργιάδης στον επιθεωρητή του Βουντώνα, όπου γράφει σχετικά με την ορθογραφία και ετυμολογία της λέξης: «... Ουχί Γιδάς, καθόσον ου γήδιον, αλλά Γηδός, φαίνεται ότι η κατ' όνομα και πράγμα χώρα, ...ως έχουσα πέριξ πολλά άλλα μικρότερα γήδια ή τσιφλίκια, κέντρον έχοντα τον Γηδάν... Εν Γηδά τη 28η Σεπτεμβρίου 1906».

7. Έχοντας υπόψη μου τα παραπάνω δεν μπορούσα ποτέ να είμαι απόλυτα βέβαιος για την ακριβή προέλευση της ονομασίας Γιδά-Γηδά. Μπορεί να απέκλεια κάποια, να διατύπωνα κριτικές παρατηρήσεις σε άλλες, αλλά παράλληλα δεν δεχόμουν καμιά σαν ορθότερη. Κατά την διάρκεια όμως της έρευνας που επί χρόνια κάνω για την Ιστορία και αρχαία Τοπογραφία της περιοχής του Ρουμλουκιού, προέκυψαν διάφορα στοιχεία, τα οποία, όταν τα συνδύασα με κάποιες από τις παραπάνω εκδοχές, μ' οδήγησαν σε μια άλλη πιθανή εξήγηση του γιατί ονομάστηκε έτσι αυτός ο τόπος.

Έτσι λοιπόν στην έρευνα μου δέχομαι ότι κάποτε η θάλασσα του Θερμαϊκού έφτανε μέχρι τα γύρω βουνά κι ότι ο Αλιάκμονας με τις προσχώσεις του διαμόρφωσε τον σημερινό κάμπο. Αρχικά λοιπόν το ποτάμι αυτό εξέβαλε βόρεια, (Σκυλίτσι) αργότερα (Σχοινιάς - Νεοχώρι) κι ύστερα ανατολικά στην γραμμή των χωριών Γηδός - Παλιοχώρι - Λιανοβέργι - Πλατύ. "Όταν ο Αλιάκμονας στα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια μετακινήθηκε σε νοτιότερη κοίτη, η παλιά ξεραμένη του κοίτη ήταν μια λωρίδα γης απ' όπου πέρασε δρόμος που ένωνε την Βέροια με την Θεσ/νίκη. Στα βυζαντινά χρόνια που ακολούθησαν συναντάμε το τοπωνύμιο Πλατύ να αποδίδεται όχι σε οικισμό αλλά σε τοποθεσία, η οποία κατά τη γνώμη μου ονομάστηκε έτσι γιατί σαν παλιό σημείο εκβολής του ποταμού ήταν ένα εκτεταμένο γήινο πλάτωμα ανάμεσα στη λίμνη, τον Λουδία και τον συνήθως πλημμυρισμένο Αλιάκμονα. Αυτό αποτέλεσε την αφετηρία του σκεπτικού της άποψης μου για την ετυμολογία της λέξης Γηδός, γιατί αμέσως συνδύασα τα παραπάνω με το γεγονός ότι τα τοπωνύμια στην περιοχή του Ρουμλουκιού στην συντριπτική τους πλειοψηφία έχουν σχέση με την γεωμορφολογική κατάσταση του χώρου τον οποίο ονομάτιζαν (Νησί, Νησέλι, Νησελούδι, Κορυφή, Πλατύ, Αρμύρα, Παλιομάνα, Κουλούρα κλπ.), οπότε κάτι παρόμοιο πρέπει να συνέβηκε και με τον δικό μας τόπο. Δηλαδή ήταν η τοποθεσία μιας στενής λωρίδας γης, ανάμεσα στα νερά της Βαλτολίμνης και του συνήθως πλημμυρισμένου Αλιάκμονα, πάνω απ' την οποία διερχόταν δρόμος, συνεπώς ήταν γη στενή ίσα μ' ένα δρόμο, γη οδός, Γηδός, Γηδός. Το βρίσκω δε εντελώς φυσικό και λογικό να βρίσκονται τα τοπωνύμια των δύο αυτών κοντινών τοποθεσιών σε σχέση αντιπαράθεσης μεταξύ τους, αφού το μεν Πλατύ ήταν ένα πολύ εκτεταμένο πλάτωμα στερεής γης, ενώ αντίθετα ο Γηδός ήταν μια στενή λωρίδα στερεής γης απ' όπου μόλις χωρούσε ένας δρόμος.

Πιστεύω επόμενα: 1) ότι το τοπωνύμιο προέρχεται από το Γη-οδός = γηδός, οπότε πρέπει να γράφεται με -η-, 2) ότι από τα βυζαντινά χρόνια μέχρι την απελευθέρωση του 1912 ίσχυε η έννοια και γραφή Γηδός, 3) ότι απ' το 1912 μέχρι σήμερα επακολούθησε σύγχυση σχετικά με την παραπάνω γραφή κι επεκράτησε ο τύπος Γιδάς, επειδή άστοχα ορισμένοι σύνδεσαν το τοπωνύμιο με τα κατσίκια και τα γίδια. 4) ότι η μόνη πιθανότητα να είναι ορθή η γραφή Γιδάς προέρχεται από την

προαναφερθείσα εκδοχή που διατύπωσε ο Γ. Χιονίδης.

Έτσι μετά την παραπάνω ανάλυση, εγώ τουλάχιστον, και μέχρι να υπάρξει κάποια άλλη πειστικότερη για την ορθότητα της ετυμολογική ερμηνεία, σ' οποιαδήποτε αναφορά μου στην παλιά ονομασία της Αλεξάνδρειας θα εννοώ και θα γράφω ΓΗΔΑΣ.

Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΗΔΑ

Ψάχνοντας για την αρχή του οικισμού Γηδά να υπενθυμίσω ότι έχω διατυπώσει την άποψη * πως η τοποθεσία με το όνομα Γηδάς ήταν γνωστή κι ονομάστηκε έτσι από τα βυζαντινά ακόμη χρόνια, όμως το αν υπήρχε σ' αυτήν και ομώνυμο χωριό δεν είναι καθόλου εξακριβωμένο. Έτσι λοιπόν από την βυζαντινή εποχή μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα δεν έχουμε καμιά πληροφορία για την ύπαρξη του χωριού Γηδά, οπότε προκύπτουν δύο εκδοχές: ή δεν υπήρχε το χωριό Γηδάς μέχρι τότε και δημιουργήθηκε στα μέσα του 18ου αιώνα ή υπήρχε μεν αλλά είτε έτυχε να μην μνημονευτεί σε καμιά από τις μέχρι τώρα γνωστές, σε μένα τουλάχιστον, πηγές, είτε ήταν πολύ μικρό. Απ' τις δύο εκδοχές με περισσότερη σιγουριά πρέπει να αποκλείσουμε την πρώτη, αφού η τοποθεσία του Γηδά αποτελούσε ανέκαθεν ξεχωριστό τσιφλίκι κι έτσι θα προϋπήρχε σ' αυτό ένας μικρός έστω οικισμός στην ομώνυμη τοποθεσία του, για τους αγρότες που καλλιεργούσαν τα χωράφια του τσιφλικούχου.

Από το 1710 έχουμε την πληροφορία ότι, σε περιγραφή περιοδείας του Μητροπολίτη Καμπάνιας, δεν αναφέρεται χωριό Γηδάς, ενώ μνημονεύονται γειτονικά χωριά όπως το Παλιοχώρι, το Καψοχώρι κτλ.². Λείπει ακόμη κι από τουρκικό κατάλογο περί του αριθμού των σπιτιών των χωριών και τσιφλικιών της περιοχής κατά τον 17ο-18ο αιώνα, ενώ αναφέρονται διπλανά χωριά³ τα οποία μας είναι ήδη γνωστά από άλλες πηγές, οπότε και η παράλειψη αναφοράς του Γηδά δεν συνεπάγεται αυτόματα και την μη ύπαρξη του. Πιθανόν όμως να δηλώνουν την τυχόν ασημαντότητα του και το ελάχιστο του πληθυσμού του, γιατί στις μετέπειτα αναφορές του ο Γηδάς μόνιμα χαρακτηρίζεται σαν το πολυαριθμότερο κεφαλοχώρι από τα χωριά του Ρουμλουκιού.

Στο σημείο αυτό θέλω να κάνω μια παρένθεση προκειμένου να ερευνηθεί το τι συνετέλεσε ώστε ο Γηδάς να εμφανίζεται ξαφνικά στις ιστορικές πηγές με αυξημένο σε σχέση με τα διπλανά χωριά αριθμό κατοίκων, γιατί αν από παλιότερα υπήρχε κι ήταν πολυάνθρωπο χωριό, τότε θα έπρεπε να αναφέρεται τουλάχιστον στην παραπάνω περιοδεία του Μητροπολίτη το 1710.

Πρέπει να ερευνηθεί σοβαρά, κατά την γνώμη μου, η πιθανότητα να χτίστηκε το χωριό στην τοποθεσία Γηδά ή το εκεί υπάρχον να μεγάλωσε, από κατοίκους κάποιου άλλου χωριού που εγκαταλείφθηκε επειδή καταστράφηκε από τις συχνά καταστρεπτικές πλημμύρες του Αλιάκμονα. Μια τέτοια μεγάλη και καταστρεπτική πλημμύρα μας μνημονεύεται σε μια επιστολή του επισκόπου Καμπάνιας (αχρονολόγητη δυστυχώς, αλλά του δεύτερου μισού του 18ου αιώνα), που τότε είχε την έδρα του και στο Καψοχώρι, όπου διαβάζουμε τα εξής: «... Ο γαρ Αλιάκμον ποταμός, γιγαντιαίον ποιήσας το σκίρτημα ερρύματα πολλά κατά τους τάφρους αποτέλεσε και υπέρ τα δέκα χωριά κατέπνιξε δια της πλήμμης αυτού, ου μόνον τα σπαρτά απολεσθέντα φαίνονται αλλά και εκκλησίας κατέχρωσεν, ημείς δε οι πρόων ηπειρώται, γεγονόςμεν νησιώται του Καψο-χωρίου απερριμένον και τεσσάρων χωριών ως εν νήσω κειμένων, των οδοιποριών πανταχόθεν κεκλεισμένων, σκάφοι δε ποταμηγοί εν πολλοίς μέρεσι δια την ανάγκην ταις χρείαις υπηρετών...».⁴

Έτσι ανατολικά του Γηδά βρίσκεται το Παλιοχώρι (παλιό χωριό), που η ονομασία του δηλώνει ότι κάποιοι έφυγαν από αυτό και μετοίκησαν αλλού, οπότε τον παλιό οικισμό τους τον ονόμασαν Παλιοχώρι. Πιθανόν δηλαδή αυτοί που σε κάποια χρονική στιγμή έφτιαξαν ή μεγάλωσαν το χωριό Γηδάς να προέρχεται από αυτό το χωριό. Εξ άλλου σε όλο το Ρουμλούκι ήταν συνηθισμένο το φαινόμενο να μετακινούνται τα χωριά ψάχνοντας συνεχώς για κάποιο ψήλωμα στην ημικατάκλυστη πεδιάδα, ενώ γνωστές είναι και οι καταστροφές ή μετακινήσεις των

χωριών Γκριτζάλι, Αηδονοχώρι, Καρυά κτλ.

Η παραπάνω πιθανολόγησή μου βρίσκει κάποιο έρεισμα και στην επόμενη πληροφορία, κατά την οποία η πρώτη γνωστή θέση του οικισμού του Γηδά ήταν η τοποθεσία όπου σήμερα βρίσκεται το ξωκλήσι του Αη-Γιώργη, τοποθεσία μόλις έξω από το σημερινό Παλιοχώρι. Από κει το χωριό αναγκάστηκε να μετακινηθεί επειδή το «έπνιγε» ο ποταμός Αλιάκμονας του οποίου η κοίτη βρισκόταν ακριβώς νότια της σημερινής σιδηροδρομικής Βεροιάς-Θεσ/νίκης. Το ότι δίπλα ήταν παλιότερα η κοίτη του Αλιάκμονα το αποδεικνύει και το τοπωνύμιο «Άμμος» εκείνης της αγροτικής τοποθεσίας, δηλαδή αμμουδερή περιοχή, κατάλοιπο ποτάμιας κοίτης που έμεινε ξερή όταν αργότερα ο Αλιάκμονας μετακινήθηκε νοτιότερα προς το Νησέλι. Μάλιστα κοντά στον Αη-Γιώργη και το τότε χωριό υπήρχε και πέτρινη γέφυρα⁵. Έτσι λοιπόν η συγχή κατάκλιση του χωριού από τα νερά του Αλιάκμονα ήταν ο λόγος που ανάγκασε τους Γηδιώτες να αφήσουν εκείνη την θέση και να χτίσουν τα σπίτια τους σε ασφαλέστερο από τις πλημμύρες σημείο, ενώ μοναδικό κατάλοιπο από εκείνη την θέση του οικισμού σώζεται σήμερα μόνο η εκκλησία του Αη-Γιώργη (ξαναχτισμένη βέβαια). Στο επόμενο φύλλο το Β' μέρος.

Αλεξάνδρεια, 24/3/84

Το χωριό μετακινήθηκε και ξαναχτίστηκε στην τοποθεσία, όπου σήμερα βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου και το νεκροταφείο της πόλης. Σχετικά μ' αυτήν την θέση του χωριού έχουμε περισσότερα στοιχεία, που μας επιτρέπουν να δώσουμε και μερικές χρονολογίες, θεωρώντας βέβαιο πως από τις πρώτες φροντίδες των Γηδιωτών, μετά την κατασκευή των σπιτιών τους, ήταν να χτίσουν μια καινούργια εκκλησία για το νέο χωριό τους, πιστεύω πως η χρονολόγηση της κτίσης της παλιάς εκκλησίας του Αη-Θανάση, μας δίνει κατά προσέγγιση και την χρονολογία μετακίνησης του Γηδά σ' εκείνη την θέση.

Από την παλιά εκκλησία λοιπόν του Αγ. Αθανασίου βρήκα έναν κιονίσκο ο οποίος έφερε χαραγμένη χρονολογία 1778. Ακόμη, κατά την μαρτυρία του Γρ. Α. Μοσχόπουλου, στο ιερό μανδήλιον εκείνης της εκκλησίας ήταν κεντημένη η χρονολογία 1777, ενώ η χρονολογία 1778 ήταν χαραγμένη και στην καμάρα της πόρτας της. Άμεση σχέση με αυτές τις ημερομηνίες έχει και η χρονολόγηση της μνημονευόμενης επίσκεψης, του Κοσμά του Αιτωλού στον Γηδά, η οποία κατά την γνώμη μου, πρέπει να γίνει το 1775 ή στις αρχές του 1776⁶. Το αν κατά την επίσκεψη του Κοσμά υπήρχε η παλιά εκκλησία ή εάν το χτίσιμο της ήταν καρπός του κηρύγματος εκείνου, ο οποίος ως γνωστόν κατέβαλε ιδιαίτερη προσπάθεια στο να παρακινήει τους υπόδουλους να χτίζουν εκκλησίες και σχολεία, είναι κάτι που πιθανολογείται μεν από την κατά δύο χρόνια προηγηθείσα των χρονολογιών της εκκλησίας επίσκεψη του Κοσμά, αλλά δεν μπορεί ν' αποδειχθεί μόνο μ' αυτό. Επιπλέον πρέπει να τονίσω πως το γεγονός, ότι ο Γηδάς επιλέχθηκε από τον Κοσμά για να κάνει εκεί την ομιλία του, μας επιτρέπει να δεχτούμε πως από τότε τουλάχιστον ήταν μεγάλο κεφαλοχώρι, ενώ στην συνέχεια διατηρεί πάντα αυτό το χαρακτηριστικό του σε σχέση με τα άλλα χωριά του Ρουμλουκιού.

Αναφέρω ακόμη πως στον περίβολο του νεκροταφείου του Αγ. Αθανασίου βρήκα και φωτογράφησα 5-6 παλιούς πέτρινους σταυρούς οι Όποιοι φέρουν χρονολογίες όπως 1796, 1801, 1849. Τέτοιοι σταυροί υπήρχαν πολλοί, αλλά δυστυχώς από εγκληματική άγνοια τους χρησιμοποίησαν, όπως έμαθα πριν λίγα χρόνια, σαν μπάζωμα για τσιμεντόστρωση διαδρόμου των νεκροταφείων. Σήμερα στον ίδιο χώρο σώζονται μερικοί, οι οποίοι πρέπει να συγκεντρωθούν σε ασφαλές μέρος. Από αυτούς τους σταυρούς έχουμε ακόμη ένα στοιχείο για κείνο το χωριό, δηλαδή έχουμε μερικές από τις πρώτες χρονολογίες θανάτων των κατοίκων στο τέλος του 18ου αιώνα και αρχές 19ου, που δικαιολογούν κι αυτές την μετακίνηση του χωριού περί το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα. Βέβαια εάν σώζονταν όλοι οι σταυροί θα μπορούσαμε να βγάλουμε και διάφορα στατιστικά συμπεράσματα.

Πάντως από τα χρόνια στα οποία επίσκοπος Καμπάνιας ήταν ο Θεόφιλος (1749-1795) έχουμε και τις πρώτες γραπτές αναφορές του χωριού Γηδά. Έτσι σε κατάλογο 28 χωριών που συνέταξε ο Β. Μυστακίδης από χειρόγραφο του Θεόφιλου διαβάζουμε

«Γηδάς»⁷ μεταξύ άλλων. Ακόμη σε αχρονολόγητη δυστυχώς επιστολή του Θεόφιλου διαβάζουμε ότι κάποιος παπα-Αναστάσιος ζητούσε να διοριστεί δάσκαλος σε κάποιο από τα μεγάλα χωριά της επισκοπής Καμπάνιας, ιδιαίτερη όμως προτίμηση δήλωνε για τον Γηδά, προφανώς επειδή ήταν το μεγαλύτερο, αλλά η αίτηση του δεν ικανοποιήθηκε επειδή, όπως μας πληροφορεί η επιστολή, στον Γηδά είχαν έναν ντόπιο ιερέα για δάσκαλο*. Υπήρχε και σχολείο λοιπόν σ' εκείνο το χωριό. ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΕΡΟΣ.

Αλεξάνδρεια, 24-3-84

Από έναν τουρκικό πίνακα των χωριών που ανήκαν στο βακούφι του Γαζή Εβρενός, ο οποίος προέρχεται από καταγραφή του 1771 συμπληρωμένη από άλλες προγενέστερες, βλέπουμε το τσιφλίκι του Γηδά να καταγράφεται GIDAHOR. κι ότι έπρεπε να πληρώνει φόρο 1900 άσπρα, ποσό που είναι το μεγαλύτερο απ' τα εκεί απαριθμούμενα υπόλοιπα χωριά του Ρουμλουκιού, πράγμα που σημαίνει ότι είχε πολλούς κατοίκους. Το συγκλονιστικότερο όμως είναι πως στην αμέσως επόμενη σειρά υπάρχει η καταγραφή «Μοναχοί GIDAHOR, τσιφλίκι, 840 άσπρα⁹», που μας δίνει την άγνωστη μέχρι τώρα πληροφορία, ότι στον Γηδά υπήρχε μεγάλο μοναστήρι. Αμέσως συνδύασα την πληροφορία αυτή με το ότι στον περίβολο της εκκλησίας της Παναγίας μνημονεύεται ένας χώρος σαν «κελιά», κι όταν ρώτησα ειδικότερα σε μερικούς παλιούς ντόπιους, μου είπαν πως τα «κελιά» ήταν κάτι μακρόστενα κτίρια προς τον ανατολικό περίβολο του χώρου της εκκλησίας, κατάλοιπο προφανώς των κελιών των μοναχών που υπήρχαν σε μοναστήρι στον Γηδά. Δυστυχώς η λαϊκή μνήμη δεν μας δίνει καμιά μαρτυρία για την εδώ ύπαρξη μοναστηριού, απλώς θυμούνται τα «κελιά», χωρίς να ξέρουν γιατί τα λέγαν έτσι. Με βάση τα παραπάνω πρέπει να θεωρήσουμε πως το 1771 τουλάχιστον, ενώ το χωριό βρισκόταν στην τοποθεσία κοντά στον Αη-Θανάση, στον χώρο της σημερινής εκκλησίας της Παναγίας υπήρχε ομώνυμο προφανώς μοναστήρι.

Σαν λόγος μετακίνησης του χωριού απ' τον Αη-Θανάση αναφέρεται το ότι σ' εκείνη την περιοχή υπήρχαν πολλά δηλητηριώδη φίδια. Μάλιστα λένε πως δεν τολμούσαν ν' αφήσουν τα μωρά μόνα τους στην κούνια γιατί αμέσως τα τσιμπούσαν τα φίδια και πέθαιναν. Ειδικότερα δε οι μάνες, που έπρεπε να δουλεύουν και στα χωράφια, ήταν αναγκασμένες να κουβαλούν και τα μωρά στις κούνιες μαζί τους, οπότε πολλές φορές τ' έβρισκαν πεθαμένα από τσίμπημα φιδιού μόλις λίγα μέτρα πίσω τους⁵.

Έτσι το χωριό μετακινήθηκε κι ήρθε στη θέση γύρω και ανατολικά κυρίως από την εκκλησία της Παναγίας. Το πότε έγινε αυτή η μετακίνηση δεν είναι ακριβώς γνωστό. Γνωρίζουμε μονάχα την χρονολογία κτίσεως της προηγούμενης από την σημερινή παλιάς εκκλησίας της Παναγίας, που χτίστηκε το 1843-\\ οπότε μπορούμε να πούμε ότι το χωριό μετακινήθηκε πριν το 1843, αφού οι Γηδιώτες θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν την κοντινή εκκλησία του Αγ. Αθανασίου, χώρο τον οποίο εξάλλου πάντα χρησιμοποιούσαν και σαν νεκροταφείο. Πρέπει να δεχθούμε ακόμη ότι το μοναστήρι που υπήρχε στην θέση της εκκλησίας της Παναγίας έπαψε να λειτουργεί, πριν την μετακίνηση του χωριού. Το χτίσιμο της εκκλησίας θυμούνται ότι έγινε με πέτρα που την κουβαλούσαν" με κάρα απ' τα Κουφάλια.

Χάρτες εκείνης της εποχής αποδίδουν την κατάσταση της ύπαρξης ή της θέσης του χωριού αρκετά συγκεκριμένη. Έτσι σε χάρτη του COUSINERY του 1826 στην περιοχή σημειώνεται μόνο το Καμοχώρι, ενώ σε χάρτη του LEAKE (1835) σημειώνεται JEDHA (Γηδά προφανώς) ανατολικά ακριβώς από το Καμοχώρι και νοτιοδυτικά απ' το «Παλαιοχώρα» (Παλιοχώρι). Ακόμη είναι παράξενο που σε χάρτη του 1916 βλέπουμε τον Γηδά βόρεια του αμαξιτού δρόμου Βέροιας-Θεσ/νίκης και νοτιοδυτικά της εκκλησίας του Αγ. Αθανασίου.

Έτσι ανατολικά της εκκλησίας της Παναγίας δημιουργήθηκε το κέντρο του χωριού, ενώ τα ραγαζόσπιτα βρισκόταν περιμετρικά του. Αργότερα όμως ο οικισμός επεκτάθηκε ανατολικότερα και έφτασε μέχρι την περιοχή της σημερινής πλατείας Παπαντώνη-, Για ποιο λόγο έγινε αυτό δεν κατάφερα να το διευκρινίσω. Το μόνο που με επιφύλαξη μπορώ να πω, είναι πως πιθανόν να οφείλεται στην δεισιδαιμονία των

κατοίκων που πίστευαν πως όταν χτίζαν ένα καινούργιο σπίτι έπρεπε να το κάνουν πιο μπροστά απ' το παλιό οπότε καθώς τα μπρόστεια των σπιτιών ήταν όλα στραμμένα προς τα ανατολικά ή νοτιοανατολικά, τα καινούργια χτιζόταν συνεχώς ανατολικότερα κι ίσως αυτό να προκάλεσε την βαθμιαία επέκταση του χωριού προς τα ανατολικά. Κλείνοντας το σημερινό σημείωμα μου θέλω να τονίσω την ανάγκη που υπάρχει για την ιστορία του τόπου να συγκεντρωθούν αυτοί οι πέτρινοι σταυροί που υπάρχουν ακόμη στον χώρο του νεκροταφείου του Αγ. Αθανασίου και να διατηρηθούν σε ασφαλές μέρος. Σίγουρα θα κοσμήσουν κάποτε τις προθήκες ενός μελλοντικού μουσείου της ιστορίας της πόλης. Ελπίζω ότι οι ιερείς της πόλης μας και η αρμόδια εκκλησιαστική επιτροπή θα κατανοήσουν την ιστορική σημασία που έχουν, όπως έκαναν παλιότερα άλλωστε με τον κιονίσκο του 1778 που προανέφερα, και θα δεχθούν να τους αποσύρουν από κάθε χρήση και να διατηρήσουν κι αυτούς τους πέτρινους σταυρούς σε ασφαλές μέρος.

Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1980 – 1988, Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος, σελ. 29 – 37.